

373.3.091.2(075)

В 92

Міністерство освіти України
Криворізький державний педагогічний університет

**ВИКЛАДАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ШКОЛИ**

Навчальний посібник

Випуск 4

Кривий Ріг: ПП Видавничий дім

1999

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ.

(Ю. І. Чирва).

Сучасний етап розвитку молоді української держави вимагає від суспільства розв'язання цілої низки проблем економічного, політичного і соціального характеру. Але найактуальнішою, на наш погляд, залишається проблема розбудови в країні державних інститутів, що передбачає, в свою чергу, формування на всіх рівнях державницької ідеології. Ситуація ускладнюється тією обставиною, що Україна до 1991 р. практично не мала необхідного досвіду державотворення. Перші невдачі в галузі внутрішньої і зовнішньої політики, глибока економічна криза породили у частини українського суспільства почуття розгубленості і безвихідності. Але, як писав російський філософ М.Бердяєв, "можна бажати братерства і єднання людей російських, французів, англійців, німців і всіх народів землі, але неможливо бажати, що з обличчя землі зникли вирази національних духовних типів і культур. Великий самообман - бажати творити поза національним".¹

За зазначених умов важливе місце в справі формування державницької ідеології повине належати школі. Адже саме від покоління сьогоденних школярів залежить майбутнє України. Світова практика свідчить, що виховання у молоді повної громадянської позиції слід починати від перших років перебування дитини в школі. Доречно зауважити, що свого часу потенційні можливості школи для становлення в суспільстві комуністичної ідеології змогло максимально використати більшовицьке керівництво. Ще в 1920 р. В.Гадзінський писав: "Школа диктатури пролетаріату мусить бути "політичною", її завдання - творити робочого-пролетаря, горду, творчу, здібну до життя робочу людину".²

Сучасна початкова школа може і повинна бути тим середовищем, в якому розпочинається процес становлення майбутнього громадянина України. Вчителям початкових класів слід брати до уваги те, що молодші школярі не мають необхідних знань та життєвого досвіду для засвоєння складних соціологічних понять. Тому під час проведення виховних заходів і фрагментарно в ході уроків формування елементів державницької ідеології відбувається поступово, з урахуванням вікових можливостей дітей.

Вже в початковій школі учні повинні засвоїти, що живуть в незалежній українській державі, якій притаманні всі арибути державності - територія, кордони, власні закони, наявність глави держави, парламенту і уряду. Хоча вивчення школярами історії розпочинається в п'ятому класі, окремі історичні знання вони можуть отримати вже в початковій школі. Можна запропонувати вчителям проведення класної години на тему "Київська Русь". Основною метою

¹ Бердяєв Н. А. Судьба России. - М., 1990. - С. 85.

² Гадзінський В. Проблема пролетарської освіти на Україні. - К., 1927. - С. 16.

зазначеного виховного заходу буде надання учням початкової школи первісних уявлень про давню Русь як праукраїнську державу. Вчителю потрібно мати карту Київської Русі, портрети давньоруських князів - Володимира Святого, Ольги, Святослава, Ярослава Мудрого, зображення Святої Софії. Для проведення класної години слід залучати школярів 8-9 класів. Вони готують коротенькі повідомлення (до 10 хвилини) - "Хрещення Русі", "Походи князя Святослава", "Розквіт давньоруського мистецтва". Вчитель обов'язково повинен пояснювати молодшим школярам незрозумілі для них терміни і підвести своїх вихованців до розуміння того, що Русь започаткувала державотворчі процеси в українських землях.

Надзвичайно плідною в плані патріотичного виховання учнів початкової школи вбачається класна година на тему "Українське козацтво". М.Грушевський так писав про роль українських козаків в українській історії: "Перший раз по багатьох літах, відколи впала Українська держава, дух увійшов в український народ. Почув він свою силу, - що може чогось добитись і своє оборонити. Почув, що є він на світі, почули свою єдність різні землі українські і різні стани української людності".¹ Основною метою такого виховного заходу буде формування у школярів молодших класів розуміння того, що саме козацтво було тією соціальною силою, яка дала можливість українському народу відносити свою державність. Знову-таки доцільним буде залучення учнів 8-9 класів до проведення класної години. Необхідно активно використовувати ілюстративний матеріал - карту земель Війська Запорозького, портрети кошових отаманів та гетьманів, зображення козацьких клейнодів. Актуальність зазначеної тематики посилюється тим, що саме в ці дні громадськість України урочисто святкує 350-річчя різних подій періоду Визвольної боротьби українського народу на чолі з Богданом Хмельницьким. Докладна доповідь про перипетії війни проти Польщі учням початкової школи не потрібна, але загальне уявлення про хід боротьби їм можна дати. Практика свідчить, що ефективними для сприйняття молодшими школярами можуть бути повідомлення "Організація і устрій Запорозької Січі", "Боротьба українського козацтва проти агресії турецько-татарських загарбників". Ідеальним виглядає супроводження розповіді демонстрацією діафільмів або слайдів.

Значний слід в історичній долі українського народу залишила Велика Вітчизняна війна. Цікавою і пам'ятною для учнів початкових класів може бути підготовлена вчителем або адміністрацією школи зустріч з ветеранами війни. Звичайно, що завдяки радіо та телебаченню школярі вже мають певне уявлення про події 1941-1945 рр. Але розповідь безпосереднього учасника війни здатна більше вплинути на формування патріотичних почуттів учнів, ніж будь-який художній фільм чи ілюстративний матеріал. Як правило, після закінчення виступу ветерана у школярів виникають до нього питання. Вчитель в разі необхідності повинен уточнити суть питання та зробити відповідь більш зрозумілою та доступною для учнів початкової школи. Наприкінці зустрічі обов'язково слід зробити наголос на тому, що перемога Червоної армії у війні означала збереження

¹ Грушевський М. Як жив український народ. - К., 1992. - С. 56.

самого існувати в радянській Україні. Ефективним виховальним засобом може бути участь в зустрічі людини, яка пережила жахи фашистської окупації.

Не менш цікавою для учнів може бути зустріч з ветеранами праці. Бажано, щоб вчитель знайшов можливість запросити до школи робітника, чия трудова діяльність пов'язана з нашим містом. Так, будівельник може розповісти школярам про те, як йшла розбудова того району, де розташована школа. Колишній гірник може розповісти, як видобувається залізна руда і яке значення для України має залізорудна промисловість Криворіжжя. Вчитель може запросити на зустріч робітника металургійного заводу і тоді необхідно привернути увагу дітей до тих індустриальних центрів української держави, де використовується метал Кривбасу.

Вже в перших класах школи слід ознайомити учнів з державними символами України. Педагогу треба пояснити, що до державних символів будь-якої держави належать прапор, герб і гімн. Продемонструвавши зображення державного прапора України, вчитель повинен зазначити, що використання синього і жовтого кольорів відоме в українських землях з часів існування давньоруської держави. Історики не можуть і досі цілком достовірно визначити, що саме означають синій та жовтий кольори. Школярам вчитель може навести одну з численних версій, згідно до якої синій колір означає блакить небу, а жовтий - пшеничне поле. В новітню добу історії синьо-жовтий прапор першою почала використовувати Українська Народна Республіка. За часів радянської влади синьо-жовті кольори ототожнювалися більшовицьким керівництвом з проявами українського націоналізму. І лише після набуття Україною незалежності наш прапор знову повернув собі свої історичні кольори. Торкаючись питання державного герба, вчитель повинен зазначити, що Україна, на жаль, ще і досі не має великого державного герба. Конституція нашої держави вказує, що він мусить складатися з урахуванням малого державного герба та герба Війська Запорозького.¹ Учнім слід продемонструвати зображення малого державного герба-тризуба. Необхідно підкреслити, що сучасна історична наука нараховує більше 80 різних тлумачень цього символу. Стилiзовані зображення тризуба зустрічалися дослідниками ще під час археологічних розкопок трипільської культури. Пізніше тризуб використовувався як гербовий знак княжої держави Володимира Святого. Тому повернення українського народу до тризуба є поверненням до витоків власної історії. Вчителю також потрібно ознайомити школярів з гербом Війська Запорозького. Він уявляє собою зображення козака з рушницею. Саме такий вигляд мала гербова печатка Запорозького Кошу. При ознайомленні учнів з державним гімном України слід надати їм можливість прослухати його безпосередньо в класному приміщенні. Потім треба висвітлити історію створення українського гімна. Обов'язково необхідно вказати, коли відбувається урочисте виконання гімна України. Школярі повинні знати, як треба себе поводити під час такого виконання.

¹ Конституція України. - К., 1996. - С. 4.

Учні початкової школи мусять отримати елементарні знання щодо політичного устрою української держави. Вони повинні знати, що главою України є президент, який обирається виборцями. Школярам вчитель пояснює, що всі в країні живуть за законами, які приймає український парламент - Верховна Рада України. Основним Законом є Конституція України, бо саме на її підставі приймаються інші закони.

Формуванню державницької ідеології можуть сприяти різноманітні форми позакласної роботи. Вже в початкових класах можна організувати для учнів оглядову автобусну екскурсію по місту. Пізніше логічним кроком біло б відвідання історико-краєзнавчого музею, де молодші школярі могли б ознайомитись з внеском Кривбасу в розвиток української держави.

Таким чином, в початковій школі існують всі можливості для формування у учнів елементів державницької ідеології.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ.

(О. В. Ковшар).

В наш час дуже актуальною стала проблема гуманістичного виховання. Під гуманістичним вихованням слід розуміти гуманні взаємовідносини в системі учень - учитель - школа - сім'я.

Тому з вересня 1995 року педагогічні колективи області працюють над проблемою гуманізації освіти. Провідна науково-методична проблема була обрана не випадково. Радикальні перетворення в суспільстві змінили організацію школи, визначили її пріоритети - спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенціальних можливостей та здібностей учнів.

В області складається нова гуманістична концепція освіти, головна мета якої полягає у приведенні до руху духовної енергії учнів, створення умови для саморозвитку та самореалізації особистості. Освітні заклади прагнуть забезпечити сьогодні кожній дитині відчуття комфортності завдяки впровадженню особистісно орієнтовного навчання, виховання і розвитку.

Гуманізація школи - це перебудова всього устрою життя школи, змісту навчально-виховного процесу, системи взаємин, яка ставить у центрі особистість.

Перший етап "Гуманізація навчання - пріоритетний принцип розвитку сучасної школи", на якому розглядаються такі основні напрямки навчально-виховного процесу:

1. Гуманізація педагогічної праці і стосунків у педагогічному колективі:

- гуманізація стилю керівництва;
- підвищення престижу вчителя;
- гуманізація взаємин у педколективах;
- збагачення духовної культури учителя.